Samen werken aan veiligheid.

inholland hogeschool

FUNDAMENTALS

DE HAAGSE HOGESCHOOL

Hallo! Dit is jouw toolkit om samen te werken aan verbetering van de veiligheidscultuur in jouw deel van de Nederlandse chemiesector.

Veiligheidscultuur gaat iedereen aan. Bij het bouwen aan een betere veiligheidscultuur komen talloze problemen, ideeën en mensen in beeld. Mensen die bovendien allemaal eigen belangen, kennis, invloed, perspectieven en ideeën hebben. Deze toolkit biedt een startpunt om die rijkheid samen te brengen en te beginnen met het samen werken aan veiligheid. Beginnend bij echte verhalen die tastbaar maken wat er speelt.

Deze toolkit geeft je handvaten om:

- Op een gelijkwaardige manier met alle betrokkenen samen te werken.
- In de praktijk te gaan begrijpen wat er speelt en te leren wat werkt.
- Een beweging te creëren gericht op veiligheid, terwijl je concrete verbeteringen doorvoert.

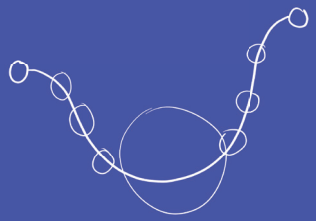
Bovendien kun je meteen aan de slag! In deze toolkit vind je daarvoor:

- De tool ***Circles of Safety*** om meteen te beginnen met het vangen van verhalen.
- Het model *Systemen* ***Innoveren met Labs*** om je proces mee uit te leggen.
- Het ***Co-Design Canvas*** om in gesprek te blijven met alle betrokkenen.

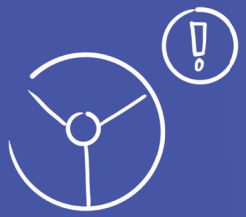
In deze toolkit vind je:

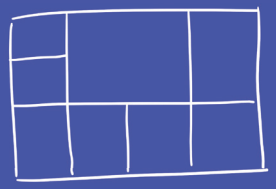
Deze uitleg.

Het *Systemen Innoveren met Labs* model om je proces mee uit te leggen.

De *Circles of Safety* om meteen te beginnen met het vangen van verhalen.

Het *Co-Design Canvas* om in gesprek te blijven met alle betrokken.

Echte verhalen

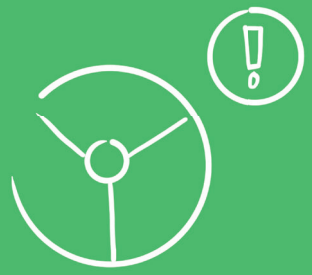
Met deze toolkit gebruik je de zeggingskracht van echte verhalen als startpunt van samenwerking. Een authentiek verhaal legt bloot waar het om draait en is voor iedereen begrijpelijk. De tool ***Circles of Safety*** maakt het makkelijk om echte verhalen over veiligheid op te halen bij de mensen die ze hebben meegemaakt.

Met een basis aan verhalen kun je verder samenwerken aan veiligheid: Meer mensen betrekken, de context in kaart brengen, samen beter gaan begrijpen wat er speelt, bepalen waar je aan wilt werken en oplossingsrichtingen in de praktijk onderzoeken.

Systemisch Co-Design

Met de toolkit voor systemische veiligheidsdialoog kun je systemisch co-design toepassen. Een ontwerpende aanpak waarbij een brede groep mensen in het systeem betrokken wordt. Het model ***Systemen Innoveren met Labs*** geeft houvast bij dat proces. Het ***Co-Design Canvas*** helpt je om met belangrijke betrokkenen in gesprek te blijven over wat er speelt en wat er nodig is.

Zo bouw je al doende aan betrokkenheid, verbinding en begrip. En verbeter je stap voor stap de veiligheidscultuur waar jij onderdeel van uit maakt. Samen met andere betrokkenen.

Circles of Safety: echte verhalen om snel tot actie te komen

De tool ***Circles of Safety*** helpt je om op een ontwerpende manier aan de slag te gaan. Ontwerpers beginnen bij de mens; Hoe ervaren de betrokkenen in het systeem veiligheid? Wat maken zij in de praktijk mee? Wat zou hun dagelijkse praktijk verbeteren? Die manier van werken helpt om het hele systeem, de verschillende betrokkenen en wat er echt speelt in kaart te brengen.

Om te beginnen ga je in gesprek met de betrokkenen. Op zoek naar echte verhalen over veiligheid!

Vangen van echte verhalen

Je gaat aan de slag om de echte verhalen op te halen van de betrokkenen en deze vervolgens te analyseren en te delen. Met het verzamelen van echte verhalen, die vertellen over specifieke situaties, wie er mee te maken hebben, en wat die mensen anders zouden willen zien, leg je de basis voor verbetering.

Circles of Safety bestaat uit twee ingrediënten:

- Een verhalenkaart om echte verhalen vanuit het hele systeem te vangen en om zo verschillende betrokkenen een stem te geven (de oranje cirkels).
- Een analysekaart om samen in de verzamelde verhalen op zoek te gaan naar de rode draad en de veiligheidsthema's die spelen (rode cirkels).

Aan de slag

Stap 1: Verhalen verzamelen met de verhalenkaarten

Ga op zoek naar een diverse groep betrokkenen bij de veiligheids-cultuur in jouw omgeving. Betrek hier ook mensen die niet meteen voor de hand liggen, maar wel interessante inzichten kunnen bieden.
Vraag deze betrokkenen om een foto te maken (of als dat niet lukt een tekening of schets, of bijvoorbeeld een bouwwerk van Lego®) van een plek die zij vinden passen bij een onveilige of juist veilige situatie. Vraag ze om bij elke situatie een verhalenkaart (oranje cirkel) in te vullen.

Je kunt dit door iedere betrokkene individueel laten doen of gezamenlijk, met een grote groep betrokkenen tegelijkertijd. Net wat in jouw situatie werkt.

Belangrijk is dat je van zoveel mogelijk verschillende betrokkenen verhalen vangt. Denk aan medewerkers van de betrokken bedrijven in alle lagen, de omwonenden, toezichthouders, enzovoort. Je wilt zoveel mogelijk (verschillende) perspectieven verzamelen.

Stap 2: Verhalen analyseren met de analysekaarten

- Verzamel de foto's (of tekeningen, schetsen, bouwwerken) met bijbehorende cirkels op een muur of een tafel.
- Ga op zoek naar overlappende of verwante onderwerpen en elementen in de verhalen en plaats die cirkels dicht bij elkaar.
- Geef met een rode cirkel 'Wat neem ik hieruit mee?' aan wat je belangrijk of opvallend vindt. Dit kunnen bijvoorbeeld veiligheidsthema's zijn die aangepakt moeten worden, of iets dat een vervolgonderzoek nodig heeft.

Het gaat er hierbij niet om hoe vaak een verhaal voorkomt. Elk verhaal is uniek en kan interessant zijn in deze fase.

De verschillende rode stippen geven samen de rode draad weer van wat er speelt en wat er nodig is volgens de betrokkenen. De muur of tafel wordt zo een opzichzelfstaande databank met de verhalen die er spelen en de informatie die dat oplevert.

Met deze thema's en verhalen als onderbouwing heb je een basis om mee verder te werken. Je kunt het gezamenlijke verbeterproces uitwerken en plannen volgens het model ***Systemen Innoveren met Labs*** en dieper in gesprek gaan en blijven met alle betrokkenen met het ***Co-Design Canvas***. In een latere fase in het model ***Systemen innoveren met labs*** kun je nieuwe verhalen ophalen en opnieuw thema's bepalen. De thema's verhalen helpen je om de (veranderende) context te beschrijven: het startpunt van het ***Co-Design Canvas.***

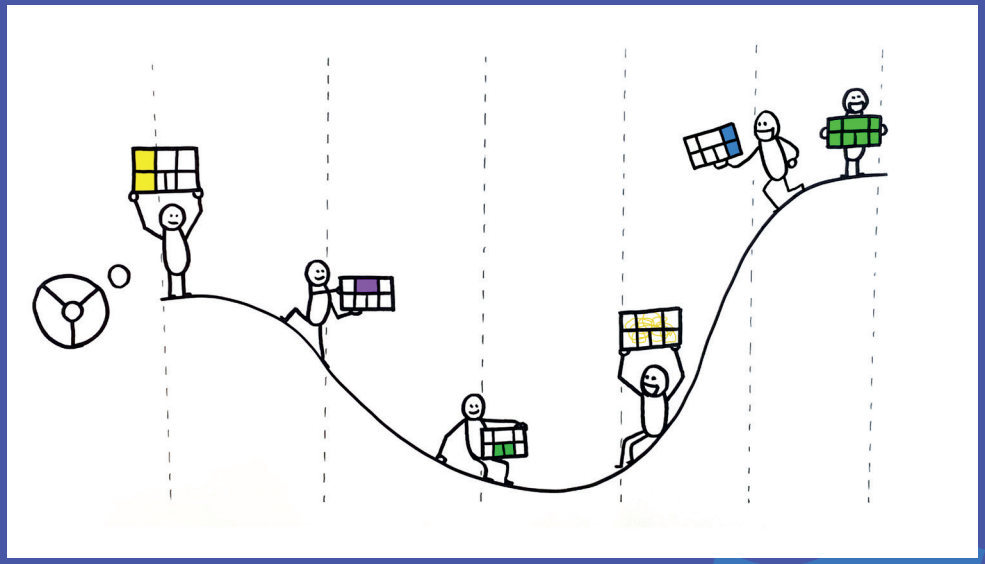
Verder met systemisch co-design

Met de ***Circles of Safety*** heb je de eerste belangrijke stap genomen en ben je begonnen aan een systemisch co-design traject. Voor wie verder wil, bieden we je in deze toolkit de middelen om je verbeterproces zelf voort te zetten op basis van een wetenschappelijk onderzochte en in de praktijk beproefde aanpak.

Gebruik het ***Co-Design Canvas*** als onderlegger om samen ontwerpbeslissingen te kunnen nemen op basis van de informatie (ervaringen en kennis) die betrokkenen inbrengen. Bovendien helpt het canvas om ontwikkelde inzichten overzichtelijk te plotten. Door dat gedurende het proces te blijven doen ga en blijf je met alle betrokkenen in gesprek over wat je op dat moment weet en wat er nodig is om verder te komen. De inzichten die je ophaalt met de ***Circles of Safety*** sluiten naadloos aan op de eerste onderdelen van het canvas: context, veranderdoel, impact en resultaten.

Om methodisch te werk te gaan bij het onderzoeken van oplossingsrichtingen en alle betrokkenen inzicht te geven in het proces dat je doorloopt pas je het model ***Systemisch Innoveren met Labs*** toe. Het model geeft je handvatten om uit te leggen wat het betekent om in de complexe praktijk de veiligheidscultuur te verbeteren. In de eerste fase breng je het systeem in kaart. Als je weet waar je wilt ingrijpen en experimenten wilt starten, zet je lokaal labs op. Op basis van de inzichten die je lokaal ophaalt kan je gaan opschalen en impact maken op het systeemniveau.

Zowel het ***Co-Design Canvas*** als het model ***Systemisch Innoveren met Labs*** vind je - inclusief achtergrondinformatie en cases - in deze toolkit.

Verhalen blijven relevant

Het is belangrijk dat alle betrokkenen - in hun eigen omgeving, op hun eigen plek in het systeem en op een manier die bij hen past - kunnen bijdragen aan een betere veiligheidscultuur. De echte verhalen, die je vangt met de ***Circles of Safety,*** kunnen daarvoor op verschillende manieren gebruikt worden.

Door echte verhalen als basis te gebruiken, geef je aan iedereen de mogelijkheid om vanuit eigen perspectief en in eigen woorden te zeggen waar het om draait. Je kunt snel en laagdrempelig van start, en krijgt een rijk beeld van wat er speelt.

Met de zeggingskracht van verhalen wordt begrijpelijk waar het eigenlijk om gaat. De echte verhalen geven je de mogelijkheid om uit abstracte taal weg te blijven en betrokkenen ook verder in je proces op een gelijkwaardige manier te laten meedoen.

Ook wanneer het belang van het proces aan anderen in het systeem moet worden overgebracht - in bijvoorbeeld een rapport of presentatie - is een combinatie van feiten, inzichten en echte verhalen een goed middel om duidelijk te maken wat er echt speelt en nodig is.

En ongetwijfeld kom je in je verbeterproces telkens weer nieuwe verhalen tegen die je kunt vangen en toevoegen aan je data.

Achtergrond: systemisch co-design

Innovatie vraagt om samen verbeteren
Nederlandse chemische industrieën werken aan innovatie-gedreven projecten op het gebied van de klimaattransitie, duurzaamheid en circulaire economie. Deze innovatietrajecten brengen nieuwe veiligheidsrisico's met zich mee. Stakeholders zoals omwonenden, medewerkers van bedrijven en toezichthouders zijn belangrijke partijen die deze innovatietrajecten mogelijk maken. Nieuwe manieren van samenwerking en kennisdeling over (on)veiligheid tussen medewerkers van chemische bedrijven, omwonenden en/of toezichthouders kan versnelling en dus impact opleveren, zowel maatschappelijk als economisch. De kern van maatschappelijk verdienvermogen.

Gebaseerd op onderzoek en beproefd in de praktijk
Deze toolkit is het resultaat van een experimenteel project met het industriecomplex Chemelot en Safety Delta Nederland rondom veiligheidsgedrag en -cultuur, in het kader van de Kennis en Innovatie Agenda Maatschappelijk Verdienvermogen (KIA MV) van CLICKNL. Het doel van dit experimentele project en deze toolkit is om concrete handvatten te bieden om verdere stappen te kunnen zetten in deze complexe opgave en om het bouwen aan een nieuwe veiligheidscultuur te versnellen.

Een systemische co-design aanpak
Systemisch co-design biedt ingrediënten om samen aan een complex vraagstuk te werken. De hoeveelheid betrokken partijen met verschillende perspectieven op en kennis over het vraagstuk en hun onderlinge (machts-)relaties, de (veiligheids)programma's en initiatieven die er al liggen met alle stappen die daarin zijn gezet en de noodzaak tot verandering zonder dat er één juiste oplossingsrichting is, vragen om een systemische co-design aanpak.

Systemisch co-design bekijkt de veiligheidsopgave als geheel. Daarbij bieden (design-)interventies gericht op (on)bewuste individuele en collectieve gedragsverandering aanknopingspunten om de transitie naar een nieuwe veiligheidscultuur te versnellen.

Begrip van de problematische situatie en gedragen oplossingsrichtingen
Systemisch co-design gaat daarbij uit van gelijkwaardig, verbindend en reflectief samenwerken door verschillende betrokkenen (verticaal, horizontaal en diagonaal), om zowel binnen als tussen organisaties gedeeld begrip van het vraagstuk en ruimte voor mogelijke oplossings- en innovatierichtingen te laten ontstaan. Co-design is een iteratief en gezamenlijk leerproces dat vraagt om dialoog, transparantie en empathie. Systemisch co-design tools zijn middelen om de ruimte voor een dergelijke samenwerking en dialoog te faciliteren, ondersteunen, en gezamenlijk tot een beter begrip van de context en een gedragen oplossingsrichting te komen.

Context van het project
Nederlandse (chemische) industrieën werken aan innovatie-gedreven projecten die bijdragen aan een veilige, circulaire en of klimaatneutrale samenleving. Deze innovatietrajecten brengen nieuwe veiligheidsrisico's met zich mee. Stakeholders zoals omwonenden, medewerkers, toeleveranciers van bedrijven en toezichthouders zijn belangrijke partijen die deze innovatietrajecten mogelijk maken. Nieuwe manieren van samenwerking en kennisdeling over (on)veiligheid tussen medewerkers van chemische bedrijven, omwonenden, bezoekers en/of toezichthouders kan versnelling en dus impact opleveren, zowel maatschappelijk als economisch. De kern van meervoudige waardecreatie en maatschappelijk verdienvermogen.

Samenwerkingspartners

Safety Delta Nederland (SDN) is een samenwerkingsverband tussen de Nederlandse (petro)chemische industrie en haar ketenpartners, wetenschapsinstellingen en de overheid. Een belangrijk doel van SDN is om de veiligheid in de chemische industrie te verbeteren door in samenwerking innovaties te versnellen en kennis te creëren om de veiligheid en concurrentiekracht van de chemische industrie duurzaam te versterken. In dit experimentele project is SDN op zoek naar (nieuwe) instrumenten voor transities en innovaties in de chemische industrie en naar mogelijkheden om de inzichten die in dit experimentele project worden opgedaan op te schalen naar andere chemieclusters.

Het Expertisenetwerk Systemisch Co-design (ESC), een samenwerkingsverband van vier hogescholen en ongeveer 30 praktijkpartners, werkt aan een framework en instrumentarium voor systemisch co-design. De komende vier tot acht jaar werkt het netwerk met verschillende instrumenten aan projecten met systemische vraagstukken. Op basis van leerervaringen wordt het framework en instrumentarium verdiept en uitgebreid.

Het regionale chemiecluster Chemelot dient in dit project als casus om op kleine schaal te onderzoeken hoe een systemisch co-design methodologie een concrete bijdrage kan leveren aan de samenwerking tussen bedrijven en haar stakeholders rondom veiligheidsvraagstukken. Vanuit de ambitie van Chemelot om de meest veilige, competitieve en duurzame chemie- en materialensite van West-Europa te worden, zijn de afgelopen drie jaar veel innovatieve stappen gezet in de richting naar een nieuwe, betere en gedeelde veiligheidscultuur voor de gehele site. Het doel van dit experimentele project is om tot concrete handvatten met behulp van een toolkit te komen om verdere stappen te kunnen zetten in deze complexe opgave en om het bouwen aan een nieuwe veiligheidscultuur te versnellen.

Voor dit project zet ESC het ***Co-Design Canvas*** (Smeenk, Köppchen & Bertrand, 2020), en het ***Model Systemen Innoveren met Labs*** (De Lille en Overdiek, 2021) in. ***Het Co-Design Canvas*** helpt een dialoog te faciliteren tussen de betrokken partijen, het ***Model Systemen Innoveren met Labs*** helpt om deze dialoog in de systemische context te voeren.

chemelot
for today's future

SAFETY
DELTA
NEDERLAND

Meer informatie, advies of ondersteuning

Wil je meer weten over systemisch co-design? Loop je in het gebruik van deze toolkit tegen uitdagingen aan? Reik gerust naar ons uit. We helpen je graag op weg om te komen tot een betere veiligheidscultuur in jouw organisatie of regio.

Contactpersoon:
Wina Smeenk, Lector Societal Impact Design en
founder van het Expertisenetwerk Systemisch Co-design
verbonden aan Hogeschool InHolland.
Wina.Smeenk@inholland.nl